

Profesor Jakub (Kuba) HRON METÁNOVSKÝ

(Skutečný Jára Cimrman z masa a kostí)

„Poletím, kde jest orla říš, vysoká širá nebes výš...“

KHM

Narozen 4. června 1840, Metánov

Zemřel 29.4.1921, Metánov (80 let)

Středoškolský profesora zároveň věčný student, vědec, teoretický fyzik, vynálezce, filosof , filolog, psycholog, logik, etik, průkopník multimedialismu, spisovatel, básník a hlavně celoživotní podivín

Narodil se jako sedmý syn (osmé z devíti dětí) sedláka (či spíše rolníka) a zároveň místního rychtáře Jana Hrona a jeho manželky Rozálie, roz. Lepeškové. Do školy začal chodit v sousedním Častrově (v Metánově v té době ještě škola nebyla), kde se projevoval jako pilný a nadaný žák. Rodina si však nemohla dovést jeho studium na střední škole.

V 16 letech byl přece jen na přimluvu svého učitele a místního farářeza přispění nejrůznějších podpor a chudinských úlev poslán do gymnázia v Českých Budějovicích. Pro neshody s profesorským sborem byl nucen dokončit studium v Jindřichově Hradci. Maturoval tam pro neshody se spolužáky a také z majetkových důvodů až ve věku 25 let.

Jako povolání si pak vybral kantořinu (zřejmě podle vzoru svého bratra Tomáše, nar. roku 1836, který byl učitelem v Soběslavi), konkrétně si vybral matematiku a fyziku. Obojí studoval na pražské Karlo - Ferdinandově univerzitě a pak i dva roky ve Vídni, kde vysokoškolská studii dokončil. Při vysokoškolských studiích se majetkové poměry rodiny i samotného Jakub Hrona nezměnily k lepšímu, o čemž svědčí tzv. List chudoby vystavený představenstvem obce Metánov 16. ledna 1867, který opatřil svým souhlasem i častrovský farář Jan Ballek a dne 17. ledna byl stvrzen okresním úřadem a soudem v Kamenici nad Lipou. Vydán byl z důvodů osvobození Jakuba Hrona od školního a přiznání dobročinné podpory. V roce 1870 získal aprobaci středoškolského profesora matematiky a fyziky pro nižší gymnázia. Po krátkém působení na německém gymnáziu v Opavě a půlročním působení na gymnáziu v Jindřichově Hradci se roku 1871 usadil v Hradci Králové, kde na tamním gymnáziu působil až do svého předčasného penzionování v roce 1897. První etapu svého působení v Hradci Králové zachytil KHM, tedy Kuba Hron Metánovský (jak se sám nazýval) ve svém osobním deníku. Prvních 12 let zde působil jen jako suplent i přes opakované své žádosti o povýšení. Nepomohlo mu ani složení státní zkoušky z filosofické propedeutiky – jakéhosi úvodu do filosofie (rok 1876), ani rozšíření kvalifikace na všechna gymnázia (již v roce 1873). Na překážku kariérního postupu mu byla jeho svérázná povaha i jeho svérázný zevnějšek. Řádným učitelem byl jmenován až v roce 1883 a v roce 1886 byl jmenován i středoškolským profesorem. O jeho předčasné penzionování požádal ředitel školy po údajném konfliktu Jakuba Hrona se zemským školním inspektorem v roce 1897. Šlo o to, že zemský školní inspektor navštívil tehdy i vyučovací hodinu profesora Hrona a neustále mu vstupoval do jeho výkladu, což se mu pochopitelně nelíbilo. Na adresu zemského školního inspektora proto prohlásil: „Když žáky zpytuje pozorovák, nemusí tady býti zpyták“. Na zásah ředitele školy musel však vyučovací hodinu dokončit. Na konci návštěvy zemského školního inspektora pronesl profesor Hron před celým učitelským sborem další jemu osudnou větu: „Přání bychom měli mít jediné, chtěli bychom být všichni tak moudří a chytří jako sám zemský školní pozorovák“. Zaslouhou tohoto konfliktu se profesor Hron pak stal ze zpytáka (učitele) výslužníkem (důchodcem). Mezi jeho žáky patřil např. budoucí ministr financí za první republiky Alois Rašín. Mezi svými studenty byl pro svou dobráckou povahu a své podivínství velmi oblíben (údajně si však v Hradci Králové „zasedl“ na jednoho studenta, který mu dělal zvlášť velké potíže a tento student nedošel ani k maturitě). Jednou při zkoušení prý položil otázku, kolik oslů je v této třídě a dotázaný student do celkového počtu studentů ve třídě připočetl i

profesora Hrona. Profesor Hronho poslal za dveře a položil stejnou otázku znova, načež mu bylo odpovězeno, že teď o jednoho méně. Prý se tomu smál i se svými studenty. Jindy se ho student zeptal, jak může vědět, že metr je skutečně metr. Profesor Hron prý vzápětí odjel do Paříže, aby se podíval na mezinárodní standard a po svém návratu svým studentům radostně sdělil, že metr opravdu měří metr. S Hradcem Králové se pak rozloučil v roce 1901 neúspěšným vypuštěním tzv. slonového balónu, tedy balónu ve tvaru slona. Existují i fotografie z této akce, na kterou tehdy pozval celou hradeckou honoraci. Šest krejčích šilo balón celý týden a v plynárnách ho museli plnit celý den. Jeden šev se však protrhl, svítivý unikl a bylo po slávě. Vlastně to bylo velké štěstí pro posádku tohoto slonového balónu, protože ta neměla být umístěna v zavěšeném koši, ale umístěna měla být na hřbetě tohoto tlustokožce. Materiál, ze kterého byl slonový balón vyroben si prý rozebraly místní trhovkyně a poskytoval pak ochranu jejich stánkům na tržnici před nepohodou počasí.

Následně pak už v říjnu 1901 se coby důchodce zapsal jako řádný student na lékařskou fakultu, kde studoval do roku 1905 a jeho zdejší studia ukončil prof. Hlava tím, že student Hron u něho nesložil zkoušku z patologické anatomie. Hlavně však šlo o to, že komise pedagogů - lékařů se shodla na tom, že 66letý doktor nemůže v takto pokročilém věku teprve začít léčit své pacienty. Svě tedy sehrála prostě jejich obava, co by se svými pacienty budoucí doktor Hron prováděl. Zanechal zde po sobě vynález pitevního dmuchadla, kterým rozháněl kouř z doutníku po pitevně se slovy, že smrad vyháni smradem a vynález pitevní čepice. Vizionářský se stal jeho návrh narkózy hudbou. Profesor Hron také absolvoval sedm semestrů na právech, kam se zapsal ve svých sedmdesáti letech.

Snažil se také prosadit i nový svérázný módní styl, který jeho pověst podivína jen posílil. Vytvořil zvláštní čepici chránící hlavu – tzv. muhatku. Sám nosil tzv. hronoid, což byl špičatý klobouk opatřený ventilem, který mozku zajišťoval optimální atmosférický tlak, byl navíc opatřen okapem na vodu. Na své zdraví myslel i doma, když v bedně se vytahoval ke stropu, kde mu bylo tepleji.

Studoval i filosofii a astronomii. Získal neuvěřitelný všeobecný přehled. Byl nesmírně hloubavý a veškeré poznání přizpůsoboval ke svému obrazu, tedy převážně velmi svérázně. Po léta si vedl s nesmírnou pečlivostí své kuriózní zápisky. Jeho texty jiskřily osobitým humorem. Šlo o jednu z nejpozoruhodnějších postav české literatury a nenapodobitelného českého vzdělance, který se pozitivně zapsal do historie svého národa.

Roku 1873 navštívil Světovou výstavu ve Vídni a v roce 1889 i stejnou výstavu v Paříži. Celoživotním zážitkem se pro něho stala druhá z uvedených výstav, veliký dojem na něho totiž udělala tehdy nově postavená Eiffelovavěž, byl jedním z prvních Čechů, který měl možnost se s ní seznámit. Na Zemské jubilejní výstavě v Praze v roce 1881 byl inspirován ke svému nejslavnějšímu vynálezu buňatunekotitelnému (buňatunejlepšíatnému), tedy dvanáctistěnnému kalamáři ze dvou spojených nádob, který nešlo převrhnout. Nechal si ho i patentovat ve Vídni a svého času ho vyráběly Harrachovské sklárny. Vlastnil ho i spisovatel Karel Čapek a dodnes stojí na jeho pracovním stole. Karel Čapek ho dostal od svého otce. Kromě tohoto exempláře existují bohužel už jen dva originály tohoto vynálezu (v matánovském muzeu lze vidět jen dvě jeho kopie). Na Národopisné výstavě v roce 1895 se pochlubil již sérií buňatů, lazutem a modely ruťatů (geometrických útvarů). Neúnavně vytvářel velké množství vynálezů, které nikdo nechtěl. Jeho největším vzorem by americký vynálezce Thomas Alva Edison. Prof. Hron pracoval také na projektu lokomotivy – tzv. bezkolejného vozohybu, která by nepotřebovala koleje, roku 1871 vymyslel „přenášlivé koleje s vozem vozitelné“. Neúspěšně se pokoušel změřit vzdálenost od Země ke Slunci pomocí vlastního přístroje tzv. kulstínměru. Postavil model helikoptéry, která nelétala. Elektrinu chtěl přenášet vakuem místo kovem. Vynalezl ponorku, která se měla potápět pomocí napodobeniny rybího měchýře. Navrhoval upravovat fekálie do tvaru krychle, aby méně páchly. Vynalezl blátoměrné boty, tloušťka jejich podrážek byla uzpůsobena průměrné hloubce bahna v Metánově a jeho okolí. Naopak kromě buňatů se stal vcelku praktický jeho vynález – tzv. lazuto, pomůcka podobná té, kterou donedávna používali opraváři pro lezení po telegrafních sloupech.

Roku 1910 vydal Libomudrovnu a pak se definitivně vrátil do rodného domku v Metánově (mimořadně cesta s příbuzným na žebříňáku jim trvala dva dny), kde následující roky zahájil v rozlehlém a svěbytně zařízeném pokoji, spíše sále, svou plodnou publikační činnost, ve které se ponejvíce zabýval fyzikou, matematikou a astronomií, nechyběly ani spisy filozofické či básně. Svě publikace vydával hlavně vlastním nákladem a důsledně je psal „svým jazykem“, takže pro případné čtenáře byly naprosto nesrozumitelné.

Byl nadšeným češtinářem a miloval český jazyk. Známým se stal vytvářením slovních novotvarů, které většinou vyjadřovaly lépe podstatu popisované věci než v českém jazyce zavedený pojem, který byl mnohdy odvozený z cizího jazyka. Stal se vlastně pozdním následovníkem puristů, kteří se během raných fází národního obrození pokoušeli vytlačit z češtiny výrazy pocházející z jiných jazyků, zejména germanismy. Např. lepšíš'an/optimista, horšíš'an/pesimista, buňátnekotitelný/nepřevrhnutelný kalamář, bažák/student, zpyták/učitel, pozorovák/školní inspektor, libomudrovna/filozofie, souchňapák/policista, svinstvo jablečné/jablečný závin, čistonosoplena/kapesník, sestromuž/švagr, učba/výuka, mluno/elektřina, hovník/pohovka apod. Svérázné pojmy zaváděl i do geometrie (podle něho měravny). Jím používaná vlastní slova jako např. ruta, kosát či kolomát studentům už i tak dost obtížně pochopitelnou geometrii určitě neulehčovala. Jeho slovní novotvary senikdy neuchytily.

Jako vynálezce a jazykotvůrce byl vždy neúspěšný, Nikdy se však nevzdal a ve svém úsilí pokračoval. Žádný posměch jeho okolí ho nezastavil.

Byl řádným členem proslulého spolku Všehrd, jednoho z nejstarších českých spolků, který byl založen v roce 1868 studenty práv a existuje dodnes. Členství v něm je dnes prestižní záležitost.

Jeho myšlenkám nelze někdy upřít ani jistou moudrost: „Bůh ku člověku více mluví děvčetem než zlatem, pročež více miluj děvče než zlato. Ale kde je oboje, tam lépe“.

Ve svém soukromém životě byl velmi skromný až asketický. Jeden z jeho vynálezů mu umožňoval kouřit jediný doutník déle než 14 dnů.

Naplánoval si dožítí se sta let, zemřel však ve skutečnosti jako starý mládenec v klidu ve věku 80 let dne 29.dubna1921 na následky nachlazení. Podle zápisu v metánovské kronice byl „kostnatý a zdravý doposledka“. Pohřben byl 1.května 1921 na hřbitově v sousedním Častrově, kam ho alejí, kterou nechal vysázet, doprovodila metánovská kapela. Tato alej vedla po levé straně dnešní silnice z Metánova do Častrova. V roce 1929 zničil stromy mráz a alej pak zanikla. Jeho hrob zdobí dvě tůje (jedna z nich se rozvojuje) – věčně zelené kuželovité jehličnany, které tam prý zasadili jeho studenti snad jako symbol toho, že šedá je teorie, ale věčně zelený je strom poznání. Původní hrob byl jen prostý, nebyl ani opatřen náhrobkem. Hrob opatřili náhrobkem rovněž jeho bývalí studenti až před II. světovou válkou (snad roku 1937). V roce 1935 zde tento náhrobek ještě nebyl. Spisovatel Karel Čapek k jeho úmrtí napsal nekrolog a nazval ho Donem Quijotem 19. století. V tomto nekrologu Karel Čapek o něm napsal: „Nikdy mu nebylo souzeno poznat, že není vždy princeznou, ale také děvečkou. Žil v klamu, který je ostatně typický pro století vědy, že vědou a rozumem lze řídit vše. Jenže tento staletý klam u něj nabyl přepjatých rysů karikatury a stal se podívanou pro smích. My však, kteří se smějeme podivínům, obvykle zapomínáme, že v jejich šílenství bývá něco hrozně a vážně typického“. Inspiroval i spisovatele Jaroslava Haška či IgnátaHerrmanna.

Velkou vášní prof. Jakuba Hrona byly kuželky, které chodíval hrát do Žirovnice, kde bydlela (Nádražní 175, dnešní ZOOMONT) jeho neteř (dcera jeho bratra Matouše) Marie Hronová, provdaná Klímová, nar. 1881.

V listopadu 1990 byl na univerzitní půdě 1. LF UK v Praze založen Osvětový spolek Jakuba Hrona, jeho předsedou se stal TomášTyll. Cílem spolku se stalo povznesení osoby a díla prof. Jakuba Hrona Metánovského v obecném povědomí, podpora a obhajoba jedinečnosti vnitřního růstu, nedotknutelnosti přesvědčení a svobody projevu při vzájemné toleranci.

V Metánově v budově bývalé školy naleznemeMetánovské muzeum – Kabinet profesora Hrona.Vzniklo roku 2007 při setkání místních rodáků, popud k jeho založení však dal právě Osvětový spolek Jakuba Hrona.Na budově je i pamětní deska profesora Hrona. „Já jsem si tehdy vzal na starost klíče a už mi tak nějak zůstaly“ zmiňoval se smíchem již zemřelý Josef Zeman, který se stal jeho správcem a zároveň zasvěceným průvodcem životem slavného rodáka. Jeho pokračovatelkou je v současnosti Milada Červenková.

Některé spisy Jakuba Hrona Metánovského či se ho týkající:

- 1) **Přítaz i odpud hvězd, jako doplněk soustavy Koperníkovy a zevšeobecněnost' tohoto pojma** (1900, 149 stran, vlastním nákladem, vědecké pojednání z oblasti astronomie)
- 2) **Nedorozumění s rozumem aneb konbažijby** (1995, 272 stran, Paseka, výbor Vladimíra Boreckého z díla, tedy z čujby a žijby „obzvláštníka“ Jakuba Hrona ke 155. výročí jeho narození, které uchvátí nejen svou neuvěřitelnou jazykovou originalitou, ale i myšlenkovou neotřelostí na hranici šílenství. Heslo: Komámpřistojnotu pro sebe a dobro z ní plynoucí prožívám: Kdo chce se mnou putovati na poverchu zemském, může jednati podobně nebo úchylně – Libomudravna)
- 3) **Skutky lidské čili špatnotižijby a konby lidské** (1997, 206 stran, Bystrov a synové, Edice Skvosty, výbor ze stěžejního díla neologického experimentátora a bezděčného předchůdce insitních poetických experimentátorů od patafyziků až po Járu Cimrmana)
- 4) **Ba za mar**(2003, Carpediem, Edice klubové poezie, 63 stran + doprovodné CD, na kterém účinkují Jiří Lábus - namluvil básně a zápisy, Petr Novotný a členové divadla poezie Regina Břeclav – nahrávka Live & studio, 1966 & 2003 + fotografie z tohoto legendárního divadelního představení)
- 5) **Kořeny slovné řeči slovanských s ohledem na češtinu** (1907, 258 stran, Bursík a Kohout, lingvistické pojednání zpracovává téma morfologie slovanských jazyků se zaměřením na kořeny slov)
- 6) **Čujba i jsoucno prostora** (1895, 33 stran, vlastním nákladem, gnozeologická rozprava z filozofických spisů autora)
- 7) **Důležitost kořenů slovních v řeči lidské a duch řeči lidské** (1908, 42 stran, vlastním nákladem, lingvistické pojednání se zaměřuje na tvorbu slov a slovní kořeny)
- 8) **Objev a popis nových pravidelnýchhranatin** (1895, 42 stran, vlastním nákladem, vědecké pojednání z oblasti stereometrie)
- 9) **Libomudrovna čili druhá část Myslavny** (1920, vlastním nákladem, lingvistické pojednání z oboru sémantiky)
- 10) **Přípona tvorebná** (1898, 56 stran, vlastním nákladem, lingvistické pojednání se zaměřením na tvorbu slov ve slovanských jazycích)
- 11) **Nová určbaodlehlot oběžnicových ode Sluna s přípojkami** (1896, 55 stran, vlastním nákladem)
- 12) **Objev a popis dvojpravidelnýchhranatin** (1897, 42 stran, vlastním nákladem, vědecké pojednání z oblasti stereometrie)
- 13) **Libomudravna čili Rozboravavesmíra** (1914, 159 stran, nakladatel s.n. Praha)
- 14) **Legenda o Hronu** (2007, 164 stran, Gutenberg, autor knihy již nežijící filosof, psycholog a teoretik humoru prof. PhDr. Vladimír Borecký CSc. se zde snažil poukázat na to, že prof. Jakub Hron se do značné míry stal obětí povrchních legend, sám interpretuje jeho dílo a osobnost seriózně s vědeckou erudicí a toto jeho dílo zasazuje do evropského kontextu)

13.10.2023MiPo